

ГАЙД

THINK. CREATE. RESPECT IP: 11 ПОРАД ДЛЯ ВИХОВАННЯ ЮНОГО ✕ КРЕАТОРА

гайд для батьків і освітян, які хочуть допомогти дитині
творити з повагою до прав інтелектуальної власності

 IP ACADEMY

 Partner of
WIPO Academy

ПЕРЕДМОВА

Сучасні діти зростають у світі, де творити є невід'ємною складовою повсякденності. Вони знімають відео для TikTok, малюють у Procreate, записують треки у GarageBand, створюють фанарти й вигадують власні бренди ще до того, як навчаться писати есе. Але разом із безмежними можливостями приходить і виклик – розуміння того, що кожен малюнок, пісня, відео чи ідея має автора, а отже – належить комусь і охороняється законом.

Сьогодні, коли штучний інтелект генерує картинки за секунди, а контент поширюється миттєво, особливо важливо навчити дітей творити з повагою – розуміти, де проходить межа між натхненням і копіюванням, що означає «не вкрати у творця», і чому використання чужого без дозволу – це не лише порушення правил, а й прояв недоброчесності.

Цей poradnik створено для батьків та освітян, які хочуть не просто заохотити дитину до творчості, а й навчити її відповідально творити, поважаючи права інших і водночас розуміючи, як захистити власні ідеї. Ми розповімо, як пояснити дитині простими словами складні речі: що таке авторство, чому важливо вказувати джерела, як відрізнити оригінальне від скопійованого, як безпечно публікувати свій контент і що робити, якщо хтось використовує твір без дозволу.

Мета poradnika – показати, що повага до прав інтелектуальної власності – це не лише юридичне правило, а перш за все – цінність, що формує культуру доброчесного творіння, чесного ставлення до праці інших і впевненість у власній унікальності.

Видання може бути цікаве батькам дітей і підлітків, які займаються творчістю – малюють, грають у театрі, пишуть музику, ведуть блоги чи знімають короткі відео; освітянам, менторам і керівникам гуртків, які щодня працюють з юними творцями і звичайно кожному, хто прагне навчити дітей мислити, створювати та поважати – себе, інших і їхні ідеї.

Думай натхненно. Твори усвідомлено. Поважай інтелектуальну власність.

Скануй QR-код та переходь на Facebook сторінку IP Academy

Порада № 1: Створіть середовище, де цінують права творців

Дитина з гордістю показує батькам свій малюнок, який вона створила для конкурсу. За хвилину пошуку в Google вона раптом знаходить чужу картинку, дуже схожу на її роботу – і засмучується: «А раптом подумують, що я перемалював?»

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Підтримати: пояснити, що схожість буває випадковою, але авторські права захищають саме форму втілення оригінального твору.
- ✓ Розповісти, що в сім'ї цінують чесність і творчість, а не чужу славу.
- ✓ Запропонувати створити міні-галерею її робіт вдома як знак поваги до її авторства, цифровий каталог робіт або каталог з підбіркою творінь.

Інакше:

- ✗ Дитина може вирішити, що «оригінальність не важлива» й почне копіювати.
- ✗ Втрачається віра у власні можливості – а це найбільший удар по креативності.
- ✗ У підлітковому віці це може перерости у звичку порушувати чужі права.

Правило:

Перед тим як творити – подумай, що зробить твій стиль унікальним а творіння – відмінними від усіх інших.

Порада № 2: Пояснюйте поняття «автор» і «право інтелектуальної власності»

Дитина знімає TikTok. Вона годинами придумує рухи, світло, ракурс. Щоб відео «зайшло», бере улюблену пісню з YouTube. На наступний день ролик набирає перші лайки – і раптом TikTok вимикає звук. Дитина розчарована: «Я ж нічого поганого не зробила!» Саме цей момент ідеальний для пояснення: пісня – не просто фон, це чийсь творіння і чиясь праця, яку не можна використовувати без дозволу.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Показати, як знаходити легальні треки у TikTok Music Library або на платформах з ліцензіями (Free Music Archive, Epidemic Sound тощо).
- ✓ Пояснити, що авторські права виникають автоматично з моменту створення – і захищають творця.
- ✓ Розповісти, чому важливо поважати авторів так само, як ми хочемо, щоб поважали творчість дитини.

Інакше:

- ✗ Відео можуть вимкнути звук або повністю заблокувати через порушення авторських прав.
- ✗ Якщо дитина монетизує контент може настати цивільно-правова відповідальність та вимога сплатити компенсацію.
- ✗ Серія порушень може спричинити втрату акаунта – і всіх зусиль, вкладених у нього.

Правило:

Перевіряти умови використання музики у правилах TikTok, Instagram Reels, YouTube Shorts тощо.

Порада № 3: Вчіть питати дозвіл і вказувати авторство

Дитина робить афішу для шкільної вистави й знаходить у Pinterest красивий малюнок. «Він ідеально пасує!» – думає вона, вставляє в макет і з гордістю показує батькам. А потім з'являється коментар від автора: «Прошу не використовувати мою роботу без дозволу». Дитина знічується: «Я не хотіла... просто мені дуже сподобалось». Це – момент, коли батьки можуть пояснити, що за кожним малюнком стоїть людина-творець, і що повага до творця така ж важлива, як власне натхнення.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Спокійно пояснити, що за кожним малюнком стоїть реальна людина, і їй важливо, щоб її роботу не використовували без дозволу.
- ✓ Разом знайти автора, написати коротке ввічливе запитання й отримати дозвіл (або обрати контент з відкритими ліцензіями).
- ✓ Показати, як правильно підписувати роботу: «Ілюстрація автора: @нік (за дозволом автора)».
- ✓ Пояснити, що це не формальність, а право автора на визнання, яке і самій дитині було б приємно отримати.

Інакше:

- ✗ Автор може надіслати скаргу – афішу доведеться видалити або повністю переробити.
- ✗ Шкільний спектакль можуть не допустити до участі у заході через порушення прав.
- ✗ Дитина може пережити неприємний досвід публічного зауваження, що вдарить по самооцінці.

Правило:

Отримуй дозвіл і вказуй автора – так ти покажеш повагу до творця і до себе як майбутнього автора.

Порада № 4: Розрізняйте натхнення і плагіат

Дитина готує монолог для театрального гуртка й обирає улюблену сцену з фільму, повторюючи її слово в слово. На репетиції, щойно вона починає, однокласник кидає фразу: «Це ж просто сцена з фільму». Керівник зупиняє виступ: «Ти писав цей текст самостійно?» Дитина ніяковіє: вона щиро думала, що «так можна», бо просто захоплювалася героєм.

Але в одну мить її натхнення перетворилося на неприємне звинувачення. Вона розгублена й пригнічена – адже хотіла вразити всіх своїм виступом.

Саме зараз батьки можуть пояснити різницю між натхненням і плагіатом – і повернути дитині віру у суперсилу власної творчості.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Пояснити різницю між натхненням і копіюванням. Натхнення – коли ти відчуваєш емоцію, тему, атмосферу твору, але створюєш своє творіння, інше ніж те, яким надихнувся. Плагіат – коли копіюєш текст, структуру твору та видаєш твір за власний.
- ✓ Запропонувати творче переосмислення. Наприклад, змінити характер героя, переписати монолог під сучасні реалії, додати власні фрази, жести, ритм, змінити сцену на інший настрій або інше середовище. Це допомагає зрозуміти: креатор – той, хто трансформує, а не повторює.
- ✓ Показати, як вказувати джерело коректно або знайти матеріал з вільною ліцензією.
- ✓ Розповісти, чому це важливо, що у творчих колах цінується самобутність, а не копія.

Інакше:

- ✗ Виступ можуть зняти з програми та дискваліфікувати за плагіат.
- ✗ Організатори можуть отримати претензії від правовласників.
- ✗ Дитина втратить віру у суперсилу власної творчості.
- ✗ Така поведінка може призвести до негативних наслідків – суспільного засудження та притягнення до юридичної відповідальності.

Правило:

У творчості дозволено надихатися, але не копіювати. Створюй власні творіння – неповторні та оригінальні.

Порада № 5: Будьте прикладом дотримання прав

Батьки ввечері дивляться фільм на піратському сайті. Дитина бачить це й робить очевидний для себе висновок: «Так можна і так правильно». Наступного дня вона радить цей сайт друзям у школі – і отримує зауваження від учителя. Дитина щиро дивується: «Але ж ми так дивимось удома...». У цей момент стає зрозуміло: діти копіюють не слова, а поведінку дорослих.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Сказати чесно: «Ми теж інколи помиляємося. Піратські сайти шкодять творцям. Давай знайдемо легальний спосіб».
- ✓ Разом обрати легальну платформу Netflix, Megogo, Spotify тощо. Зробити це сімейною традицією: «чесний перегляд – чесна підтримка творців».
- ✓ Пояснити дитині, що створення фільму потребує великих грошей, бо це результат творчої роботи великої команди і перегляд з легальних платформ дозволяє підтримати творців.

Інакше:

- ✗ Дитина сприйме піратство як «норму».
- ✗ У підлітковому віці може свідомо завантажувати піратські програми, музику, фільми та отримати блокування акаунтів або правові наслідки.
- ✗ Знецінить творчість інших: «Якщо все безкоштовно – навіщо хтось має старатися?»

Правило:

Перед тим як надихатися роботами інших – подумай, що зробить твій стиль унікальним а творіння – відмінними від усіх інших.

Як приємний бонус: В Україні є чимало легальних онлайн-сервісів для перегляду фільмів, серіалів і прослуховування музики: Megogo, Sweet.tv, OLL.TV, Netflix, Apple TV+, Google TV, YouTube Premium, Spotif, SoundCloud, Kyivstar TV тощо. Багато з них мають безкоштовні пробні періоди або відкриті добірки українського контенту.

Порада № 6: Вчіть розрізняти оригінальний бренд і підробку

Дитина давно мріє про оригінальний набір LEGO, але натрапляє на «дуже схожий» конструктор у 4 рази дешевший. «Дивись, мамо, те саме, тільки дешевше!» Після покупки приходить підробка: деталі не стикуються, фігурки ламаються, а інструкція повна помилок. Дитина засмучено каже: «Я не можу це зібрати... Чому вони таке продають?»

Це і є та сама ситуація, в якій батьки можуть пояснити різницю між оригіналом і контрафактом, цінність бренду та повагу до прав творців.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Пояснити, що LEGO® – це зареєстрована торговельна марка, а копіювати її заборонено.
- ✓ Показати різницю між офіційним маркуванням (LEGO®, TM, ®) та підробкою.
- ✓ Разом перевірити продавця: чи є він у списку офіційних партнерів бренду.
- ✓ Пояснити, що купуючи оригінал, дитина отримує якість, безпеку й повагу до творців, які цей продукт розробили.

Інакше:

- ✗ У дитини формується установка: «підробки – це нормально».
- ✗ Вона може несвідомо підтримувати незаконний бізнес, що порушує права інтелектуальної власності.
- ✗ Використання чужої ТМ без згоди – це порушення прав і може мати юридичні наслідки.

Правило:

Перед покупкою конструктора або будь-якої брендованої речі – перевірити продавця, офіційне маркування та відгуки. Якщо ціна «надто гарна, щоб бути правдою», це майже завжди контрафакт.

Порада № 7: Вчіть захищати власні творіння

Дитина створила оригінального персонажа для власного коміксу – продумала історію, зовнішність, навіть особливі фрази. З гордістю виклала малюнок в Instagram... без підпису. Через кілька днів дитина бачить свого персонажа на чужому акаунті – інша людина видала його за свій і отримала купу лайків. Дитина розгублена і ображена: «Це ж я придумала... Чому хтось забрав?»

Це – той самий момент, щоб пояснити: творіння треба захищати, і це – про повагу як до себе, так і до своєї ідентичності як автора.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Разом підписати роботу: нік, дата, ©, або водяний знак у кутку.
- ✓ Пояснити, що авторське право «вмикається» автоматично, але підпис – доказ, який складно заперечити.
- ✓ Показати, як зберігати оригінали: хмара, email, папка «мої роботи».
- ✓ Пояснити, що захищені творчі роботи легше монетизувати й демонструвати без страху, що їх вкрадуть.

Інакше:

- ✗ Хтось може забрати персонажа і зареєструвати його першим.
- ✗ Дитина почуватиметься знеціненою та безсилою.
- ✗ Довести авторство без доказів буде дуже складно – інколи неможливо.
- ✗ У гіршому випадку дитина втратить право на власне творіння, що може надовго відбити бажання творити.

Правило:

Публікуєш – підписуй. Створюєш – зберігай докази створення. Авторство – це суперсила, але її треба захищати.

Порада № 8: Формуйте культуру спільного авторства

Троє друзів з кіношколи створили короткометражний фільм. Один з них – тижнями писав сценарій, другий – знімав на кіноплівку, третій – монтував ночами, доводячи фільм до досконалості. Це був їхній спільний проєкт, у який кожен вклав частинку себе. Але фільм на YouTube викладає лише один із них – і підписується як «Автор проєкту». Усі лайки, коментарі та похвала летять тільки йому. Інші двоє відчують, що їхню творчу працю просто знецінили. У цей момент діти гостро усвідомлюють: спільна творчість = спільні права та спільне визнання.

Саме тут батьки можуть навчити, що означає чесне співавторство.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Навчити домовлятися: хто автор сценарію, хто оператор, хто режисер.
- ✓ Допомогти зафіксувати співавторство – у документі або навіть у нотатках чи спільному чаті.
- ✓ Пояснити, що спільна праця – спільні права.

Інакше:

- ✗ Діти можуть серйозно посваритися і втратити віру в командну роботу.
- ✗ Батьки дітей, які не зазначені як автори, можуть вимагати видалення відео або надіслати скаргу на порушення авторських прав.
- ✗ У дорослому житті такі ситуації часто закінчуються судами між співавторами, розірваними проєктами та зіпсованою репутацією.

Правило: У описі публікації, у титрах вказувати всіх учасників команди.

Порада № 9: Поясніть зв'язок між творчістю і доходом

Дитина малює у Procreate власних персонажів – тижнями шліфує стиль, експериментує з кольорами, створює повноцінний сет зі стікерів. Вона пишається результатом і вирішує викласти свої стікери у Telegram або продавати їх на Etsy/Boosty. Але щоб «додати популярності», дитина вставляє у свій сет кілька стікерів з відомими героями з аніме/Marvel/Disney, які вона перемалювала «майже один в один».

Після публікації раптом отримує повідомлення: «Ваш сет приховано через порушення прав інтелектуальної власності». Дитина засмучена: «Але ж я тільки хотіла, щоб було більше лайків і покупців... Чому так?»

Це і є момент, коли можна пояснити, як гроші пов'язані з правами автора.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Пояснити, що навіть перемальовані герої залишаються власністю їхніх творців. Якщо дитина додає їх у продукт, який продає – це використання чужої інтелектуальної власності з метою отримання доходу.
- ✓ Показати, що заробляти можна лише на власних оригінальних персонажах, або на тих, на які існує ліцензія (дозвіл на таке використання).
- ✓ Запропонувати створити магазин лише з власними героями, або навіть придумати історію чи всесвіт – як це роблять професійні автори.
- ✓ Підкреслити важливість: «Ти можеш заробляти на творчості. Але лише тоді, коли це справді твоє».

Інакше:

- ✗ Платформа може заблокувати магазин чи акаунт.
- ✗ Покупці можуть вимагати повернення коштів.
- ✗ Правовласники можуть подати скаргу чи вимагати компенсацію.
- ✗ Дитина отримає негативний досвід та втратить віру у суперсилу власної творчості.

Правило:

Якщо контент продається – він має бути повністю оригінальним або ліцензованим. Монетизація = відповідальність перед авторами, чиї права не можна порушувати.

Порада № 10: Бережіть творчість: не дозволяйте віддавати права

Дитина тижнями працювала над власною п'єсою: вклала емоції, придумувала персонажів, переписувала сцени ночами. Це її перша велика робота, якою вона гордо хоче поділитися. Вона знаходить міжнародний театральний фестиваль і в захваті просить допомогти заповнити заявку. Під час подачі ви відкриваєте правила – і дрібним шрифтом читаєте фразу: «Усі права інтелектуальної власності на подані матеріали відчужуються на користь організатора».

Дитина вже мріє побачити свою п'єсу на сцені... але не усвідомлює, що в разі згоди вона втратить права на власний твір назавжди. У цей момент саме дорослий має пояснити умови та правила публічних договорів.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Разом відкрити правила конкурсу й спокійно пояснити, що означають різні формулювання щодо передачі прав.
- ✓ Розповісти, що «передача всіх прав» = віддати свою роботу назавжди, і її можуть використовувати без зазначення автора і без виплат.
- ✓ Допомогти зважити користь і ризики: можливо, краще знайти конкурс, який поважає авторів, а не забирає права на їхні твори.
- ✓ Підкреслити: «Твоя п'єса – цінна. Ми не дозволимо, щоб її забрали».

Інакше:

- ✗ Дитина може втратити право на власний сценарій.
- ✗ Організатор отримає право ставити виставу без виплат автору.
- ✗ Відновити свої права буде складно.

Правило:

Завжди читати текст, надрукований дрібним шрифтом. Саме там ховаються умови передачі прав, які можуть назавжди забрати у дитини її творчість.

Порада № 11: Хваліть дитину за повагу до чужих прав, а не за лайки

Дитина тиждень працювала над своїм відео: сама придумала сценарій, намалювала кадри, записала звук, чесно використала лише легальні матеріали і всіх авторів вказала. Вона натискає «Опублікувати» – і з нетерпінням перевіряє перегляди. Через день – лише 27 переглядів. У стрічці – відео однокласника, який опублікував популярний мем і набрав набагато більше лайків. Дитина стиха запитує: «А може, не треба було стільки старатися? Можна було просто скопіювати...».

У цей момент їй найбільше потрібне ваше визнання, а не алгоритми.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Підкреслити: цінність – не у вірусному поширенні відео, а у чесному творінні і власних ідеях.
- ✓ Показати приклади авторів, які починали з малого, але досягли успіху завдяки оригінальності та повазі до чужих прав.
- ✓ Пояснити: кожен справжній творець колись був на етапі «27 переглядів».
- ✓ Підтримати дитину словами, які вона запам'ятає на роки: «Мені подобається, що ти твориш чесно. Це твоя сила».

Інакше:

- ✗ Дитина може спокуситися на «швидку славу» через копіювання чужого.
- ✗ Це легко призводить до блокування або відповідальності, а головне – до втрати власного голосу як автора, який тільки починає формуватися.

Правило:

Не женіться за кількістю лайків – алгоритми соцмереж обирають той контент, який оригінальний, унікальний і створений з повагою до прав інших.

ПІСЛЯМОВА

Творчість дитини – це не просто малюнок у зошиті, відео для TikTok чи перша п'єса. Це її спосіб пізнавати світ, говорити про себе, мріяти і шукати своє місце серед інших. І кожен дорослий, який опиняється поруч у цей момент становлення творчої особистості, стає не лише свідком, а й співтворцем її майбутнього шляху.

Повага до прав інтелектуальної власності – це не про складні юридичні терміни. Це про чесність. Про те, що талант зростає там, де дитині дозволено бути собою, бачити в собі автора, творця, власника унікальних ідей. Це про виховання покоління, яке не лише споживає контент, а й відповідально його створює.

У цьому poradniku ми зібрали інструменти, приклади й правила, які допоможуть вам підтримувати дитину у процесі творчості – не оцінюючи, а супроводжуючи; не тиснучи, а надихаючи; не нав'язуючи, а пояснюючи.

Адже коли дитина розуміє, що її творчість має цінність, вона вчиться поважати і чужі творіння. А це важливий крок до формування культури доброчесності, яка починається в родині та масштабується у суспільних відносинах.

Пам'ятайте: діти вбирають не лише наші слова, а й наші вчинки. Якщо ми показуємо, що повага до автора – така ж норма, як повага до людини, вони нестимуть ці цінності у світ дорослішання, навчання, професії й стосунків.

Нехай цей poradник стане для вас дороговказом – м'яким, але впевненим. Нехай ваші діти творять сміливо, мислять вільно, поважають глибоко. І нехай кожна їхня ідея знаходить підтримку, захист та можливість реалізуватися.

«Думай натхненно! Твори усвідомлено! Поважай інтелектуальну власність!» – це не просто гасло, це формула, з якої починається культура нового покоління креаторів.

Кулініч О. Think. Create. Respect IP: 11 порад для виховання юного креатора / Літ.редактор Коваль Д., худ.оформлення Андрієнко О., Шистя П. К.: УКРНОІВІ, 2025. 16 с.